

Marknadskontroll av byggprodukter

Slutrapport träpaneler

Marknadskontroll av byggprodukter

Slutrapport träpaneler

Titel: Marknadskontroll av byggprodukter
Utgivare: Boverket, oktober, 2018
Diarienummer: 3.5.4 853/2017

Rapporten kan beställas från Boverket.

Webbplats: www.boverket.se/publikationer
E-post: publikationsservice@boverket.se
Telefon: 0455-35 30 00
Postadress: Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona

Rapporten finns i pdf-format på Boverkets webbplats.
Den kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Förord

Boverket är ansvarig myndighet för marknadskontroll av byggprodukter som tillhandahålls på den svenska marknaden. Syftet med Boverkets marknadskontroll är att säkerställa att produkter som tillhandahålls på marknaden uppfyller gällande krav i lagstiftningen och inte utgör en risk för människors hälsa och säkerhet. Om Boverket upptäcker att någon produkt inte uppfyller gällande krav begär Boverket rättelse av den aktör som tillhandahåller produkten på marknaden.

Under 2017–2018 har Boverket genomfört marknadskontroll av träpaneler. Denna rapport innehåller information om marknadskontrollens genomförande och resultat. Rapporten avslutar marknadskontrollprojektet.

Slutrapporten är sammanställd av jurist Björn Svensson på Tillsynsenheten.

Karlskrona oktober 2018

Peter Fransson
avdelningschef

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund.....	6
Inledning.....	6
Mer om träpaneler.....	7
Aktuella bestämmelser	7
Marknadskontrollens genomförande	10
Urval av produkttyper för kontroll	10
Insamling av dokumentation	10
Bedömning av dokumentation.....	10
Marknadskontrollens resultat.....	13
Dokumentation	13
Provning	13
Avslutande synpunkter	14
Slutsatser	15

Sammanfattning

Boverkets marknadskontroll av träpaneler inleddes i maj 2017. Först gjordes en analys av marknaden för träpaneler varigenom ett antal aktörer som tillhandahöll träpaneler på den svenska marknaden identifierades. Till dessa aktörer skickades ett brev med information om den förestående kontrollen.

Totalt valdes 14 produkttyper ut för kontroll. Dessa kom från lika många företag, av vilka alla produkttyper omfattades av den harmoniserade standarden SS-EN 14915:2013.

Samtliga produkttyper valdes ut delvis på grund av att företagen som tillhandahåller dem på marknaden brandskyddsbehandlar dem innan de säljs. Detta var ett av villkoren för urvalet av produkter.

Kontrollen bestod av provningar av tolv produkter och dokumentationskontroll av samtliga 14, där Boverket kontrollerat att träpanelerna åtföljs av korrekt dokumentation (prestandadeklaration, CE-märkning och bruksanvisningar/säkerhetsföreskrifter) samt att tillverkarna upprättat all nödvändig underliggande teknisk dokumentation. Provningsen gällde egenskapen reaktion vid brandpåverkan. I fyra ärenden förekom avvikelser mellan deklarerad och uppnådd prestanda.

I tre ärenden visade dokumentationskontrollen att det rådde oklarhet om vem som juridiskt sett ska betraktas som tillverkare för de kontrollerade produkttyperna. I samtliga ärenden i projektet fanns det dessutom brister i prestandadeklarationen och CE-märkningen gällande krav på innehåll och utformning.

Alla brister som påträffats åtgärdades av berörda aktörer efter att Boverket upplyst dem om felaktigheterna. Boverket bedömer att dessa åtgärder är tillräckliga.

Samtliga marknadskontrollärenden i projektet är avslutade.

Bakgrund

Inledning

Till Boverket har inkommit ett antal anmälningar och meddelanden som påtalar möjliga problem i träpanelsbranschen. Informationen pekade på att det förekom tveksamheter om hur byggproduktlagstiftningen ska tillämpas. Vissa företag framstod som tillverkare trots att de egentligen var distributörer. Boverket beslutade därför att produktgruppen träpaneler skulle bli föremål för marknadskontroll. Boverket beslutade även att det inte bara skulle göras dokumentationskontroll, utan även provning. Detta skulle göra det möjligt att fastställa om den deklarerade prestandan för reaktion vid brandpåverkan hos företagens produkter skulle uppfyllas vid en senare provning beställd av myndigheten. Reaktion vid brandpåverkan är en väsentlig egenskap i den s.k. ZA-bilagan i. I ZA-bilagan finns alla väsentliga egenskaper för en byggprodukt upptagna i en förteckning.

Boverket genomförde därefter en upphandling av ackrediterade laboratorier för den aktuella produktstandarden, SS-EN 14915:2013.

Produktion och distribution av träpaneler

Produktionskedjan från råvara till färdig träpanel inbegriper en serie av företag med olika roller och ser ut på följande sätt:

- Avverkning av skog av skogsägaren själv eller en entreprenör.
- Timret transporteras till ett sågverk.
- I sågverket sågas timret till olika trävaror - bland annat träpaneler.
- I vissa fall säljs träpanelerna vidare till ett annat företag som behandlar och förädlar dem på något sätt. Vid en närmare genomgång visade det sig att det säljs behandlade och obehandlade träpaneler. Ett sätt att behandla träpaneler är att brandskyddsbehandla dem. De brandskyddsbehandlade träpanelerna kan i sin tur delas in i följande kategorier:
 - målade träpaneler
 - impregnerade träpaneler
 - laserade träpaneler.

Syftet med behandlingen är att skydda träpanelerna mot brand.

Det finns inte alltid en tydlig uppdelning av arbetsuppgifterna för en viss aktör, utan ibland ombesörjer exempelvis ett sågverk hela produktions-

kedjan från avverkning och timmertransport till produktion och försäljning av träpaneler.

Mer om träpaneler

Marknadskontrollen omfattade träpaneler för både utvändigt och invändigt bruk. I projektet förekom träpaneler av gran och furu, som träslaget tall kallas i detta sammanhang. Den gällande harmoniserade standarden omfattar beklädda eller fyllda träpaneler som oftast har en tjocklek mellan 9 och 24 mm, och som exempelvis används vid byggnation av väggar och fasader i byggnader för bostäder och lokaler.

Impregnering kan ske av företaget som har sågat timret till träpaneler eller av ett annat företag som får i uppgift att impregnera dem. Ansvar som tillverkare kan då antingen förbli hos det ursprungliga företaget eller övergå till det andra företaget. Det beror på i vilket namn och under vilket varumärke produkterna säljs. När det gäller målade träpaneler förekom det i projektet enbart företag som målar panelerna i egen regi. Tillverkansansvaret stannar därför hos företaget ifråga, under förutsättning att det säljer produkterna under eget namn.

Aktuella bestämmelser

Byggproduktförordningen

Byggproduktförordningen¹ tillämpas fullt ut sedan den 1 juli 2013. Byggproduktförordningen innehåller villkor för att få sälja byggprodukter på den inre marknaden. För byggprodukter som omfattas av en harmoniserad standard, vilket träpaneler gör, är CE-märkning obligatorisk. CE-märkningen betyder att produktens egenskaper bedömts och beskrivits på ett enhetligt europeiskt sätt och att uppgifterna är trovärdiga.

För att CE-märka en byggprodukt ska vissa kriterier vara uppfyllda. Kraven skiljer sig åt mellan olika produktgrupper. Träpaneler omfattas av system 1 för bedömning och fortlöpande kontroll av byggproduktens prestanda. Detta innebär att ett anmält organ ska involveras vid såväl inledande typprovning av produkttypen som vid fortlöpande kontroll av prestanda. Den tekniska dokumentation som genereras genom dessa provningar ska sedan användas som grund för upprättandet av en prestandadeklaration. När detta har gjorts på ett korrekt sätt kan byggprodukten CE-märkas. Värt att observera är att även AVCP-system 3 och 4 före-

¹ Europaparlamentet och rådets förordning (EU) nr 305/2011 av den 9 mars 2011 om fastställande av harmoniserade villkor för saluföring av byggprodukter och om upphävande av rådets direktiv 89/106/EG.

kommer för träpaneler. System 3 gäller för de träpaneler som inte har behandlats för att få en förbättring avprestandan avseende egenskapen *reaktion vid brandpåverkan* medan system 4 är tillämpligt på de träpaneler som inte behöver genomgå provning avseende denna egenskap.

Bedömningen av produktens prestanda ska dokumenteras och sedan användas som grund för upprättandet av en prestandadeklARATION. När detta har gjorts ska produkten CE-märkas.

PrestandadeklARATION och CE-märkning ska tillsammans med bruksanvisningar och säkerhetsföreskrifter följa med träpaneler när de säljs. Det är tillverkaren av en byggprodukt som ansvarar för att prestandadeklARATIONen upprättas och att produkten CE-märks. Distributörer och importörer har ett ansvar för att se till att korrekt dokumentation medföljer byggprodukter när de säljer dessa.

Boverkets byggregler

I varje land tillämpas de nationella byggregler som gäller där. Därför är det viktigt att använda byggprodukter som klarar de krav som ställs i respektive land. I Sverige återfinns kraven på byggnader och andra anläggningar i plan- och bygglagen (2010:900) och plan- och byggförordningen (2011:338). I tillämpningsföreskrifter från myndigheter utvecklas dessa krav. För byggnader och en del andra anläggningar finns bestämmelser i Boverkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd (BBR). Se femte kapitlet BBR om brandskydd.

Harmoniserad standard

Träpaneler omfattas av den harmoniserade standarden SS-EN 14915:2013. Standarden innehåller provningsmetoder för fastställande av prestanda för olika egenskaper. I viss mån återspeglas vissa egenskaper i det femte kapitlet i BBR, uttryckta som funktionskrav.

Följande väsentliga egenskaper framgår av standardens ZA-bilaga:

- reaktion vid brandpåverkan
- avgivning av formaldehyd
- innehåll av pentaklorfenol
- farliga ämnen
- ljudabsorption
- värmemotstånd
- hållfasthet vid infästning

- beständighet mot biologiskt angrepp.

När det gäller egenskapen reaktion vid brandpåverkan, som provades i projektet, används brandklasser för att påvisa olika intervall för prestanda. Brandklasserna spänner från A1 till F. Den brandklass som var vanligast i projektet var B, och den kan uttryckas som till exempel **B-sS1,d0**. Om träpanelerna ska användas i en byggnad som är högre än två våningar eller för invändigt bruk ställs det högre krav på brandklass än om träpanelerna används för utvändigt bruk.

Marknadskontrollens genomförande

Urval av produkttyper för kontroll

Marknadskontrollen inleddes med en analys av marknaden för träpaneler. Vid denna analys identifierades ett stort antal aktörer som tillhandahöll brandskyddsbehandlade träpaneler.

Många av aktörerna var distributörer av ett mindre antal produkttyper. För att effektivisera marknadskontrollen valde därför Boverket att i första hand rikta sig mot tillverkare. För de produkter vars tillverkare inte fanns i Sverige riktades kontrollen i stället mot distributörer eller importörer i Sverige.

Inledningsvis valde Boverket ut 14 aktörer som ansågs vara tillverkare av brandskyddsbehandlade träpaneler. En produkttyp från varje aktör kontrollerades. Till dessa aktörer skickades ett brev ut med information om den förestående kontrollen.

Insamling av dokumentation

En tid efter att informationsbrevet skickats ut begärde Boverket in viss dokumentation från de aktörer som valts ut för kontroll. Följande dokumentation begärdes in från samtliga aktörer:

- Prestandadeklaration.
- CE-märkning.
- Bruksanvisning och eventuella säkerhetsföreskrifter.

Från tillverkare begärdes dessutom följande dokumentation in:

- Dokumentation som visar hur produkttypen bestämts.
- Intyg från ett anmält certifieringsorgan om överensstämmelse för tillverkningskontrollen i fabrik.

Bedömning av dokumentation

När den begärda dokumentationen inkommit till myndigheten granskades samtliga dokument för att undersöka om de uppfyllde gällande krav. Boverket undersökte om bruksanvisningar och säkerhetsföreskrifter var på svenska, så som lagstiftningen föreskriver. Dessutom kontrollerades bland annat följande saker gällande dokumentationen för bestämning av produkttypen och intyget från det anmälda certifieringsorganet:

- Att handlingen avsåg den produkttyp som övrig dokumentation upprättats för.
- Att handlingen var utfärdad till rätt företag.

Kontrollen visade att det rådde viss osäkerhet bland aktörerna om vilka krav som ställs på innehåll och utformning av prestandadeklaration och CE-märkning. Även vissa frågor om vilken aktör som bär tillverkaransvaret aktualiserades. Dessa frågor berörs kortfattat nedan.

Prestandadeklaration och redovisning av prestanda

Prestandadeklarationen ska avse träpanelen i sin helhet. I detta dokument anges bland annat vilket företag som är tillverkare och företagets adress. Prestandadeklarationen innehåller även information om avsedd användning för produkten. Det är lämpligt att precisera om produkten ska användas för externt bruk (på fasaden) eller för internt bruk (dvs. invändigt).

Prestandadeklarationen ska dessutom innehålla information om alla egenskaper som är väsentliga enligt den harmoniserade standarden. Det som är viktigt att notera i denna harmoniserade standard är att egenskaperna som är relevanta att redovisa skiljer sig åt mellan träpaneler för utvändigt respektive invändigt bruk. Avgivning av formaldehyd och pentaklorfenol redovisas endast för invändiga träpaneler, medan reaktion vid brandpåverkan redovisas för båda typerna av träpaneler.

I det här projektet har Boverket fokuserat på brandskyddsbehandlade träpaneler, men det är viktigt att notera att standarden även omfattar obehandlade träpaneler. Denna typ av produkter ska därför också ha prestandadeklaration och CE-märkning.

CE-märkningens innehåll

Den produktinformation som anges i prestandadeklarationen komprimeras och tas upp i ett sammandrag på CE-märkningen.

I standarden finns exempel på en klassificeringskod för att på ett kortfattat och förkortat sätt ange prestandan för sex egenskaper. Det är viktigt att tänka på att det är byggproduktförordningens krav på angivande av prestanda som gäller och att standarden inte har reviderats efter byggproduktförordningens tillkomst. Om klassificeringskoden används och inte innehåller prestandan för alla egenskaper som är väsentliga och relevanta att redovisa, måste CE-märkningen kompletteras med dessa uppgifter.

Om en viss egenskap markeras med NPD (no performance determined) i prestandadeklarationen behöver den inte tas med på CE-märkningen.

Vem är tillverkare?

En fråga som uppstod var vem som ska betraktas som tillverkare av en byggprodukt. Enligt byggproduktförordningen är den aktör som tillverkar eller låter tillverka en byggprodukt och säljer den i eget namn eller varumärke att betrakta som tillverkare. Även distributörer och importörer av en byggprodukt betraktas som tillverkare om de ändrar en byggprodukt så att dess prestanda avseende de väsentliga egenskaperna påverkas, eller om de säljer byggprodukten i sitt eget namn eller varumärke. Egenskaperna hos träpaneler förändras när de brandskyddsbehandlas. I samband med det uppkommer en ny produkttyp som ska omfattas av tillverkarens ansvar.

Att betraktas som tillverkare innebär att alla de skyldigheter som framgår av byggproduktförordningen ska uppfyllas. Det innebär bland annat att tillverkaren ska upprätta en prestandadeklARATION och CE-märka byggprodukten. Som grund för prestandadeklARATIONEN ska tillverkaren även upprätta all nödvändig teknisk dokumentation som krävs enligt det tillämpbara systemet för bedömning och fortlöpande kontroll av prestanda.

Informationsblad

Boverket har tagit fram ett informationsblad för att hjälpa tillverkarna i utformningen av prestandadeklARATIONER och CE-märkningar. Detta informationsblad har publicerats på Boverkets webbplats.

Provning

Egenskapen reaktion vid brandpåverkan

I marknadskontrollprojektets inledning beslutade Boverket att reaktion vid brandpåverkan var den egenskap som var mest angelägen att prova för att projektets mål skulle uppfyllas. Inriktningen på projektet skulle vara att kontrollera träpaneler som på något sätt var brandskyddsbehandlade. Som tidigare nämnts kan detta göras på olika sätt.

Den harmoniserade standarden föreskriver att träpaneler ska klassificeras med avseende på reaktion vid brandpåverkan, oavsett om de är brandskyddsbehandlade eller inte. De ska provas och klassificeras i enlighet med metoderna som anges i SS-EN 13501-1. Därvid ska produkten provas med samma monteringsätt som används för klassificering utan provning. Provningsmetoden innebär att man antänder en träpanel under en begränsad tid och ser vilken påverkan som uppstår på träet.

Marknadskontrollens resultat

I denna marknadskontroll valdes träpaneler från 14 företag ut för kontroll. Från varje företag kontrollerades en produkttyp med avseende på den medföljande dokumentationen. Dessutom ägde provning av träpaneler från tolv av de utvalda 14 företagen rum, vilket innebar sammanlagt tolv produkttyper.

Dokumentation

Vid granskningen av dokumentationen upptäckte Boverket att det fanns oklarheter kring vilken roll aktörerna borde ha. Det berodde på att företag som brandskyddsbehandlar träpaneler tog över tillverkarens ansvar från aktörer som säljer obehandlade träpaneler. Tre av 14 aktörer ändrade sin syn på sin roll efter vår kommunikation med dem. Dokumentationen för de tre berörda produkttyperna omarbetades därefter av den rätta tillverkaren.

Generellt sett visade dokumentationsgranskningen en hel del brister i utformningen av prestandadeklarationen och CE-märkningen. Bristerna gällde både avsaknad av obligatorisk information i prestandadeklarationen och CE-märkningen.

Provning

Provningen avsåg egenskapen reaktion vid brandpåverkan. Resultatet från provningarna visar att det förekom avvikelser mellan deklarerad och uppnådd prestanda för produkterna från fyra av de tolv företag som ingick i provningen.

Efter att provningarna hade avslutats kommunicerade Boverket med samtliga företag som hade fått sina träpaneler provade. Företagen gavs även möjlighet att i ett yttrande kommentera de resultat som hade uppnåtts i provningen. Flera av företagen anförde att det faktum att monteringsanvisningar inte hade bifogats till provningsinstitutet när Boverket skickade dem dit för provning hade påverkat provningsresultaten. I de fall specifika monteringsanvisningar saknades genomfördes en ny provning hos ett ackrediterat laboratorium. I samband med den nya provningen avseende reaktion vid brandpåverkan skickades egna, specifika monteringsanvisningar till det ackrediterade laboratoriet. Därefter uppnåddes deklarerad prestanda i samtliga fall. Av detta följer att det är mycket viktigt att företagen bifogar korrekta monteringsanvisningar vid försäljning av träpaneler.

Avslutande synpunkter

Bland de kontrollerade företagen fanns det fler tillverkare än distributörer (elva av 14 företag). Två av företagen i projektet sålde träpaneler som kom från en tillverkare med säte i ett annat skandinaviskt land. I dessa fall kontaktade myndigheten det svenska företaget som i sin tur kontaktade tillverkaren i det andra landet. I de fall Boverket avslutade ett ärende som rörde en distributör fick företaget information om att det skulle hålla sig uppdaterat om förändringar gällande produkttyper och då säkerställa att ny dokumentation som är specifik för just den produkttypen erhålls från tillverkaren.

Samtliga ärenden som fanns vid projektets start har avslutats.

Slutsatser

I denna marknadskontroll har Boverket fokuserat på en produkt som ingår som material i väggar och fasader i många typer av byggnader – såväl bostäder som lokaler. Några av de svårigheter som framträdde initialt var kopplade till användningen av begreppet tillverkare i byggproduktförordningen. Dokumentationskontrollen avseende bland annat prestandadeklaration och CE-märkning innebar att en hel del brister korrigerades av aktörerna. Aktörerna upprättade i samband med det ny och korrekt dokumentation.

Marknadskontrollen omfattade produkter från en stor del av de företag som tillhandahåller träpaneler på den svenska marknaden. I några fall kom tillverkaren från ett annat skandinaviskt land.

Den egenskap hos träpaneler som provades var reaktion vid brandpåverkan. I en tredjedel av de ärenden där provning ägde rum förekom avvikelser mellan den av tillverkaren deklarerade prestandan och den prestanda som uppnått inom ramen för provningen i Boverkets marknadskontroll. Den ursprungliga prestandan uppnåddes efter uppdaterad monteringsanvisning och ny provning. En viktig lärdom som myndigheten kunde dra av resultatet från provningarna var att det är av stor vikt att särskilda monteringsanvisningar alltid bifogas vid försäljning av produkten.

Utgångspunkten för marknadskontrollen var att säkerställa att den dokumentation som medföljer produkterna vid försäljning är relevant och korrekt utformad. Dessutom var ett syfte att undersöka hur väl den deklarerade prestandan överensstämmer med den faktiska. Kontrollen har medfört bättre kunskaper bland företagen om hur lagstiftningen på byggproduktområdet ska tillämpas. Förhoppningen är att kontrollen därigenom även har främjat en rättvis konkurrens i branschen, genom att göra det lättare för företag som följer lagstiftningen att verka på marknaden.

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se